

**МИНИСТЕРСТВО ПРОСВЕЩЕНИЯ РОССИЙСКОЙ ФЕДЕРАЦИИ**  
**Министерство образования**  
**Республики Тыва**  
**"Управление образования" администрации городского**  
**округа города Ак-Довурак**  
**МАОО лицей «Олчей» г. Ак-Довурака**

РАССМОТРЕНО

руководителем ШМО  
начальных классов



Куулар А.Г.

протокол №1  
от «24» августа 2023 г.

СОГЛАСОВАНО

заместителем  
директора по УВР



Сарыглар У.М.

УТВЕРЖДЕНО

директором



Куулар А.Ш.

приказ № 208  
от «24» августа 2023 г.



**РАБОЧАЯ ПРОГРАММА**

(ID 1083875)

**учебного предмета «Родному (тувинскому) языку»**

для обучающихся 1 классов

г. Ак-Довурак 2023

**МИНИСТЕРСТВО ПРОСВЕЩЕНИЯ РОССИЙСКОЙ ФЕДЕРАЦИИ**

**Министерства образования Республики Тыва**

**"Управление образования" администрации городского  
округа города Ак-Довурак**

**МАОО лицей «Олчей» г. Ак-Довурак**

**РАССМОТРЕНО**

руководитель ШМО  
начальных классов

\_\_\_\_\_  
Куулар А.Г.  
протокол №1  
от «24» августа 2023 г.

**СОГЛАСОВАНО**

заместителем  
директора по УВР

\_\_\_\_\_  
Сарыглар У.М.

**УТВЕРЖДЕНО**

директор школы

\_\_\_\_\_  
Куулар А.Ш.  
Приказ № 208  
от «24» августа 2023 г.

**РАБОЧАЯ ПРОГРАММА**

(ID 1189569)

**учебного предмета «Родной (тувинский) язык»**

для обучающихся 1 класса

**Ак-Довурак 2023**

## Тайылбыр бижик

Бо программаны А.А.Алдын-оол, К.Б. Март –оол, Н.Ч. Бамбанын «Үжүглел», Кызыл, 2013 ч. номунга база 1-4 класстарның тыва дыл болгаш номчулга кичээлинге таарыштыр тургускан. Бо класстарда өөренип турар уругларның билиг мергежилиниң бедиин барымдаалааш, бердинген темаларга немелде материалдарны киирген. Ол ажылдың кол угланыышкыны уругларның чугаазын сайзырадыры, ниити билиин бедидери, өөренип турар чүүлдерин сайгарып, бөлүктөп, деңнеп, түңнеп билиринге оларның иштинден кол болгаш чугула чүүлдерни тып тайылбырлаарына өөреникчилерни чаңчыктырар.

Программаның кол угланыышкыны **дараазында сорулгаларны** чедип алырынче угланган.

а) уругларны чечен чогаал оранынче углап, сөстүң уран чурумалдыг омур-хевирин дамчыштыр сөзүглелдин долу болгаш делгем утка-шынарлыын хөй талазындан угаап билип алырынга дузалааар;

б) чечен сөстүң чогаалдары уругларны номчулгага ынак, бүгү-ле чараш чүүлге хандыкшылдыг, ону шын үнелеп билир кылдыр чаңчыктырар ужурлуг;

в) номчаан чүүлүнүң утказын шиңгээдиринден аңгыда уругларның ниити билииниң деңнелин делгемчидериниң дуржулказын байыдар болгаш амыдыралга оларның мөзү-шынарлыг, эстетиктиг хамаарылгазын база хевирлээр;

г) чечен чогаалды уруглар боттары шилип ап, ону таалап номчуксаар күзелин боттандырар.

Башкы уругларны бичиизинден эгелеп коллективтиг езуга бот-боттарына негелдени, шынчы ак сеткилдиг, быжыг туруштуг, эрес-дидим болурунга, күш-ажылга кириштирер сорулгалыг.

Класс бүрүзүңге номчулга кичээлиниң 30-35 минутадын чогаалды номчурунга болгаш сайгарарына, а кирилде беседага, словарь ажылына сөзүглелдин утказын илередиринге херек. Өске-даа ажылдарга 10-15 минутадан хөй эвес үени чарыгдаар.

Сөзүглел-биле ажыл бир класстан өске класстан чоорту нарыдап чоруп орат.

Берге эвес сөзүглелди литературлуг шын адаанын езугаар, медреселдиг шын аянныг чүгүртү номчуур.

Номчулганың темпизин шын сагып билир. Чыл төнчүзүңде таныш эвес сөзүглелди номчурунун дүргени бир минутада 90-дан өрү сөстөрни номчуур.

Тыва дылдың лексика болгаш фонетика талазы-биле эге билигни алыры.

Шын номчулга болгаш бижилгеге чаңчыктырып, ийи болгаш оон хөй кижилер аразына чугаалажыышкынына киржир;

Чаңгыс кижиниң сагыш-сеткилин илереткен чугааны тургузар болгаш бичии хемчээлдиг шинчилел болгаш медээ сөзүглелдерни бижиир.

Тыва дылга хумагалыг болур, сагыш-сеткилинден ооң арыын онзагайын үнелеп, камнаарына харысалгалыг болур.

Тыва дылына сонургалын оттурар болгаш бодунун чугаа домаан сайзырадырга чүткүлүн бедидер.

Эге школага тыва дыл болгаш номчулга өске эртемнерни өөрениринге болгаш уругларның коллективке ижиктиреринге эң-не кол черни ээлеп турар.

Өөреникчилерниң кичээлге болгаш кичээлден дашкаар ажылдарга киржилгези:

1. Дыңнап тургаш, адаар:

- башкының берген үлегерин өттүнүп үннү шын адаар;
- сөске үннүң туружун шын илередип, тода адаар;
- эжеш ажык эвес үннерниң ылгалын тода адаар;
- узун, кыска, өк-биле адаар ажык үннерни онзагайлап адаар;
- алфавитти чурум-чыскаал аайы-биле адаар;
- үлегерлээн болгаш словарь сөстөрүн дыңнап адаар.

2. Бөлүктөл ажылы:

- эге болгаш сөөлгү үннериниң аайы-биле сөстөрни бөлүктээр; бердинген үнге сөстөрни шилип тывар;
- дөмей уткалыг сөстөрни бөлүктээр;
- узадыр адаар ажык үннерлиг сөстөрни бөлүктээр;
- өк-биле адаар ажык үннерлиг сөстөрни бөлүктээр;
- үнү биле үжүү дең сөстөрни бөлүктээр;
- үжүү хөй, үнү эвээш сөстөрни; үнү хөй, үжүү эвээш сөстөрни бөлүктээр;
- бижири чаңгыс дүрүмге чагыртыр сөстөрни бөлүктээр;
- эжеш ажык эвес үннерлиг сөстөрни бөлүктээр;
- тема аайы-биле бөлүктээри: ногаа аймаа, ыяш аймаа, хеп аймаа, сава, аыш-чем дээш оон-даа өске.

3. Хайгаарал ажылы:

- башкының номчаан шүлүүндөн бердинген үн кирген сөстөрни тывар, ол сөсте үннүң туружун (эгезинде, ортузунда, сөөлүндө) тодарадыр;
- бердинген үннерден херек үннү тывар, оон характеристиказын чугаалаар. Чижээ: Б...р )е,ээ) келем, акый!
- Сөзүглелге дөмей уткалыг сөстөрни ажыглаар
- Сөзүглелден медээ, айтырыг, кыйгырыг домактарын тывар;
- Сөзүглелден чаңгыс аймак кежигүннерлиг домактарны тывар;
- Сөзүглелден хуу аттарны көргүскен сөстөрни тывар;

4. Хевирлеп - дүрзүлээр ажыл:

- сөстүң тургузуун дүрзүлел чуруун шыяр;
- демир дузак, пластилин болгаш өске-даа материалдарның дузазы-биле үжүктөрни дүрзүлөп кылыр;

- домактарның тургузуун дүрзүлөп чуруун шыяр;
- сөс тургузуун дүрзүлөп шыяр;
- дорт чугаалыг домакты дүрзүлөп чуруун шыяр;
- кескен үжүктөр-биле кассага сөстөр тургузар;

#### 5. Деңнээри:

- бердинген дүрзүгө тааржыр сөстөрни тывары;
- номчаан сөзүнгө дүүштүр чурукту дөмейлээр;
- үн болгаш оон үжүүн деңнээр;
- улуг болгаш бичии үжүктөрниң бижээнин деңнээр;
- үлегерлиг бижилге биле өөреникчиниң бижээнин деңнээр;
- домак биле сөстү деңнээр;

#### 6. Хынаары:

- бөлүк аайы-биле бодунуң ажылын хынаар болгаш үнелээри;
- частырыгларны тыпкаш, ону эдер, слог бүрүзүндө ажык үннерниң барын хынаар;
- чурукта чүглө бердинген үжүк бар кезээн будуур;
- бөлүк сөстөрдөн артык сөстү тывар.

#### 7. Тайылбырлаары:

- узун, кыска болгаш өк-биле адаар ажык үннерни шын адаарын, оларның туружун, дүрзүгө көргүзүп тайылбырлаар;
- чымчак болгаш кадыг демдектерниң ужур-дузанын тайылбырлаар;
- улуг үжүк-биле бижиир сөстөрниң дүрүмү;
- сөстү слогтарга чарарының дүрүмү;
- сөстүң дорт болгаш доора утказын тайылбырлаар;
- чаңгыс аймак кежигүннерлиг домакты шын бижиириниң дүрүмү.

#### 8. Шинчилээри:

- сөстөрни слогтарга чарары, сөсте каш слог барын тодарадыры, бердинген слогтарга тааржыр сөстөрни тывары (□-□-□ мал-чын-нар);
- чурукка ат тыпсыр;
- домактың эгезин, төнчүзүн утка-аайы-биле эде тургузар;
- номчаан сөзүглелинде кандыг болуушкуннар болуп турарынга хамаарышкан салдырган айтырыгларга харыылаар;
- сөзүглелдин кол утказын чугаалаар;

- сөстөрнүн утказының аайы-биле (чүвөлөрнү көргүзүп турар сөстөр, чүвөлөрнүн ылгавыр демдээн көргүзөр сөстөр, чүвөлөрнүн кылдыныын көргүзөр сөстөр) шинчилээр.

#### 9. Номчулга:

- слогтап номчуур;
- бодунуң иштинде номчуур;
- химиренип номчуур;
- рольдап номчуур;
- бижик демдектерин сагып, домактарны аянынг номчуур
- шиижидип ойнаары;
- хевирин өскерткен домакты азы сөзүглелди эдип номчуур.

#### 10. Дүжүрүп бижилге:

- башкының бижээн үлегеринден дүжүрүп бижиир;
- парламал болгаш бижимел сөзүглелди дүжүрүп бижиир;
- бердинген даалга-биле сөстөрнү болгаш домактарны дүжүрүп бижиири;
- хевирин өскерткен сөзүглелди эде тургустушаан бижиир.

Өөреникчилернүн номчулга талазы-биле алган билиглеринге, мергежилдеринге, чаңчылдарынга кол негелделер

1-ги классты доозуп турар уруглар төрөөн дылының бүгү үннерин болгаш үжүктөрүн, оларның кол ылгалын билген турар.

Өөреникчилернүн кол мергежилдери болгаш чаңчылдары: сөстөрдө үннерни ылгап, оларның туружун тодарадып билир; ажык, ажык эвес үннерни болгаш үжүктөрнү, кыска, узун ажык үннерни болгаш үжүктөрнү бот-боттарындан ылгап билири; домактарның болгаш сөстөрнүн анализ-синтезтиг сайгарылгазын кылып, домактардан сөстөрнү ылгап тывар; улуг болгаш биче үжүктөрнү шын, чараш, тода бижип билир; бижимел болгаш парламал шрифти-биле бижиттинген сөстөрнү, домактарны иштинде слогтап адап ора, шын дүжүрүп бижип; адаары болгаш бижиири дүүшкек 3—4 берге эвес сөстен тургустунган домактарны адап бээрге, үжүктөр кагбайн шын бижиир; домак эгезинге улуг үжүктү бижиири; сөөлүнге улуг секти салыры.

Нарын эвес сөстөрнү слогтавайн чүгүртү номчуп, оларның шын, медеделдиг, аянынг болурун сагыыры; сөстөрнү тода адавышаан, домак сөөлүге интонацияны, домактар аразынга паузаны кылыр; башкының номчаан азы чугаалаан чүүлүн кичээнгейлиг дыңнаар болгаш утказын сактып алыр; номчаан чүүлүнге хамаарышкан айтырыгларны харыылаары болгаш башкының дузазы-биле оон, кол утказын илередири; ону кезектерге чарары; сөзүглелди иштинде номчааш, утказын билип алган шаа-биле чугаалап шыдаар; номчаан номнарының адын, авторун шын адап билир; доктаадып алган шүлүктөрүн аянынг чугаалап билир; номчулганың негелделерин болгаш шынарларын шын сагывышаан, номчуурунуң, темпизин дүргедедип шыдаары; чыл төнчүзүндө номчуурунуң, дүргени 1 минутада 25—35 хире сөс; сюжеттиг чуруктар-биле харылзаалыг чугаа тургузары.

Номчаан номнарының авторун, адын шын сактып ап, 5—8 хире биче хемчээлдиг шүлүктөрни шээжи-биле аянынг чугаалап билир.

Бижик демдектерин (. ! ?) барымдаалап домактарны шын номчууру; оларның аразынга үн доктаашкынын кылып билир.

Сюжеттиг болгаш темалыг чуруктарны көрүп тургаш, 3—4 домактан тургустунган харылзаалыг аас-даа, бижимел- даа чугааны тургузуп билир.

Долгандыр турар амыдырал болгаш бойдус-биле таныжылганың түңнелинде өөреникчилер дараазында кол-кол билиглер болгаш чаңчылдарны чедип алыр: чурттап турар республиказының болгаш найысылалының адын билир; кудумчу кежериниң, транспорту оюп эртериниң, кудумчуга чадаг кижилерниң оруктарга чоруур чурумнарын, өрт болдурбазының чамдык дүрүмнерин сагыш билир; чылдың янзы-бүрү үелеринде агаар-бойдустун, онзагай демдектерин эскерип билир; чурттап турар черинде чанар болгаш кыштаар элээн каш куштарның аттарын билир; оларны ылгап шыдаар.

Чараштыр бижилге

Улуг болгаш бичии үжүктөрниң кезектериниң аттарын болгаш бижиириниң дөмейлешкээн барымдаалап дараазында чурум ёзугаар бөлүктөргө чарар.

Бичии үжүктөр

1. Дорт шугумдан база үстүндө ээтпектиг, адаанда ээтпектиг шугумнардан тургустунган үжүктөр: и, ш, г, п, р, ү, Ү — 7

2. Үстүндө айыткан шугумнарга точкалар болгаш дүүшкүннер немешкенинден тургустунган үжүктөр: й, л, м, ц, щ, н, ъ, ы — 9

3. Төгерикиден тургустунган үжүктөр: о, ө, а, ю, ф, б, д, я — 8

4. Солагай талакы чартык төгерикиден тургустунган үжүктөр: с, е, ё, ч, ь, ъ, в — 7

5. Бир талакы чартык төгерикиниң каттышканындан тургустунган үжүктөр:

э, х, ж, з, к - 5

Улуг үжүктөр

1. Кол элементизи үстүкү азы адаккы кезектеринде ээтпек шыйыглыг үжүктөр:

И, Ш, Ч, Ц, Щ, Л, М, А — 8

2. Кол кезээ чартык болгаш бүдүн төгерики үжүктөр:

О, Ө, С, Э, Х, З, Я, Е, Ё, Ж — 10

3. Кол элементизи чалбыыш хевирлиг шугумдан тургустунган үжүктөр:

У, Ү, Н, К, Ы, Ю, Р, В, Ф — 9

4. Кол элементизи чалбыыш хевирлиг шугумнуң чалгыгланчак шугум-биле каттышканындан тургустунган үжүктөр: Г, П, Т, Б, Д — 5

1—4 класстарга класстан дашкаар номчулга.

Класстан дашкаар номчулга — уругларны чечен чогаалга хандыкшыдарының бир аргазы, литературлуг номчулганың чарылбас кезээ. Класстан дашкаар номчулганың кол сорулгалары

өөреникчилерни уруглар чогаалы-биле таныштырбышаан, номга ынак болурунга кижизидер; уран чогаал дамчыштыр угаан-билииниң ниити деңнелин бедидер; эстетиктиг мөзү-бүдүжүн хевирлеп, ниити сайзыралын чедип алыры; сагыш-сеткил культуразын бүгү талалыг байыдары болур.

Класстан дашкаар номчулга өөреникчиниң назы-харын, амыдыралчы дуржулгазын шыңгыы барымдаалаар болганда, номчуурунга сүмелеп турар номнар шын шилиттинген турар уjurлуг. Уругларның номчулгазын шын, системалыг, ажыктыг кылдыр чорударынга башкының медреселдиг шилилгези албан негеттинер. Кол черни улустуң аас чогаалы, тыва чечен чогаал, орус болгаш өске-даа хөй национал улустуң чогаалдары, даштыкы классика ээлээн турарын чугула деп сүмелеп турар.

Тыва улустуң аас чогаалының эң-не дээрe үлегерин эге класстарга өөредип тура, ук чогаалдарда улусчу чаңчыл-сагылгаларны уругларга билиндирип база уруглар боттары ону эскерип билиринге чаңчыктырар аргаларны ажыглаар. Программада айыткан кол-кол темалар, чогаалдың хевирлери, авторлар, чогаалдардан аңгыда, класстан дашкаар номчулгага кайы авторларны, кандыг номнарны, чогаалдарны сүмелээри башкыдан улуг хамааржыр. Ооң-биле чергелештир башкы уругларның кандыг чогаалдарга сонуургалдыын, ук чогаалчының амгы үе-чадада, ниити литературада ээлеп турар туружун, ролун барымдаалап көөрү база чугула.

Класстан дашкаар номчулга программаның база бир кол хевирин, кол өзээ — ооң хөй янзылыг (вариантылыг) болуп турары. Ол чорук башкыга уругларның номчулгага хереглел-сонуургалын болгаш бот-тускайлаң номчуп база сайгарып билиринге дузалаар.

## БЕЛЕТКЕЛ ҮЕЗИ

Башкының кол сорулгалары:

- 1) уругларны школаның чурум-сагылгазы-биле таныштырып, оларны аңаа чаңчыктырары;
- 2) уруглар коллективин тургузуп организаастаары;
- 3) бижикке өөредиринге белеткел;

Ол ажылдарнын кол утказы-биле уругларның сөс курлавырын байыдып, чугаазын сайзырадыры. Уругларны доктаамал кичээнгейлиг, хайгаараачал, сонуургаачал, өөредилгээ сундулуг болурунга белеткээр. Билип алган чүүлдерин деңнеп, сайгарып, түңнеп билиринге чаңчыктырар.

Уругларның школага келген баштайгы хүннеринден эгелээш-ле улусчу педагогиканың кижизидилгеге салдарлыг аргаларынга даянып алгаш, чараш аажы-чаңга, найыралдыг болурунга, хүндүлээчел биче-сеткилдиг, ажылгыр болурунга, бойдука болгаш ниитиниң өнчү-хөренгизинге камныг болурун кижизидип чаңчыктырар.

Парта азы стол артынга шын олураары. Бижилге, номчулга үезинде бодун шын алдынары, демир-үжүктү шын тудары, кыдыраашты салыры, кичээл үезинде башкыны эки дыңнаары. Бо негелделерни хүннүң-не кичээл санында чорудуп тургаш, уругларны чаңчыктырар. Белеткел үезиниң бир кол сорулгазы уругларны үннер болгаш үжүктөр-биле таныштырып, номчуп өөрениринге белеткээр. Ынчангаш:

- а) ном-биле таныжар;
- б) оон чуруктары, схемаларын ажыглап тургаш ажыл чорудар;
- в) үннүң анализ-синтезтиг методун ажыглавышаан, бижикке өөредиринге белеткел ажылдары; «домак», «сөс», «слог», «үн» деп терминнер-биле таныжылга, сөстү дыңнап, адап тургаш, ында кирген ажык болгаш ажык эвес үннерни ылгап билиринге чаңчыктырар.

## ҮЖҮГЛЕЛ ҮЕЗИ

Уругларны шын номчуурунга өөредери - башкының эң харыысалгалыг ажылы.

Үжүглел үезинден эгелеп-ле, үннүг анализ-синтезтиг методту ажыглап тургаш, номчуурунга өөредир үннүң анализин кылырда чугаадан домакты, домактан сөстү, сөстен слогтарны, слогтардан үннерни, үннерден чаңгыс херек үннү адап, дыңнап тургаш, ылгадып үндүрер.

Үннүң синтезин кылырда, чаңгыс үннү өске үннерге кожар, үннерден слог, слогтардан сөс, сөстерден домак тургузуп өөредир.

Үннүң анализ-синтезин чорудуп тургаш, кол-ла чүве - уругларны шын дыңнап бижииринге чаңчыктырары. Оларның чугаалап, бижип, номчууру оон дыка хамаарылгалыг. Номчулга үезинде сөстерни шын адап, номчаан чүүлүнүң утказын медресеп билиринче уланган ажылды чорудар.

Үжүктер бижий берген үеде уруглар-биле бижилгениң белеткелин шын чорудары чугула. Баштай үжүктернин кол-кол элементилерлерин бижип өөредир:

Үжүктерни тода болгаш номчуттунгур кылдыр бижидип чаңчыктырар. Сөстү бижиириниң мурнунда оон утказын тодарадып, ында каш үн, үжүк барын сайгарып, орфографияның дүрүмнери-биле харылзаштырар. Парламал болгаш бижимел сөстерни домактарны дүжүрүп бижири. Бижиириниң темпизин чоорту дүргедедип, кыдыраажын арыг-силиг эдилеп, кызыл шыйыг-биле аңгылаан шөлдү сагыыры.

## ҮЖҮГЛЕЛ СООНДАГЫ ҮЕ.

Үжүглел соондагы үеде бижилгеге чорудар ажылдар:

1. Үжүглел үезинде билип алган билиглерин быжыглап, системажыдары.
2. Үннер болшаг үжүктерниң ылгалы. Ажык болгаш ажык эвес үннер.
3. Үн илеретпес үжүктер. Алфавит-биле практиктиг таныжылга.
4. Сөс, домак, чугааның чүден тургустунары.
5. Сөстү слог аайы-биле көжүрери.
6. Бижиириниң темпизин чоорту дүргедедип, бижимел, парламал сөстерни, домактарны, улуг болгаш биче үжүктерниң кезектерин барымдаалап шын бижири.
7. Адаары болгаш бижири карышкак эвес сөстерни, домактарны башкы адап бээрге бижири. Домак эгезинге, улуг үжүк бижири, сөөлүнге улуг сек салырынга чаңчыктырары. Кижиниң ат, фамилиязын, адазының адын шын бижииринге мергежилгелер чорудар.

Номчулганың чаңчылдарын ханылыдыр болгаш быжыглап, слогтап-даа, слогтаашкын чокка-даа шын адап номчуп өөредир. Сөзүглелде абзацтарны эскерип билири болгаш абзац бүрүзүнүң утказын чугаалап билиринге чаңчыктырар. Номчаан чүүлүнүң утказын дүүштүр айтырыгларга харыылаары, сөзүглел иштинден тып номчууру. Диалогтарны, сөзүглелдерни аянынг кылдыр рольдап номчууру.

Сюжеттиг чуруктарга сөзүглелди тургузары.

Номчулганың темпизин чоорту дүргедедириниң аргаларын башкы ажыглаар, чыл төнчүзүндө 1 минутада 25-35 хире сөс номчуурун чедип алыр.

Тыва дыл болгаш номчулга.

Бирги класска класстан дашкаар чорудар кичээлдернин сорулгалары:

1. Уругларны школа-биле болгаш школачы амыдырал-биле таныштырар болгаш өске-даа ажилдакчыларны танып, оларның ажылын хүндүлөп билиринге чаңчыктырары.
2. Бүдүн төлөптиг ап билири. Бодунуң болгаш өскениң үезин үнелээри. Каржы болбас.
3. Улуг улусту хүндүлөп, бичии кижилерни кээргеп, чаптап билири. Хире-шаа-биле дузазын чедирип, ачы-буянныг, биче сеткилдиг болурун хевирлээр.
4. Школанын хөй-ниити ажылынга ак-сеткилдиг киржири. Эш-өөрү –биле эп-найыралдыг, дузааргак болуру. Сагылга-чурумга хамаарышкан мораль-этиктиг билиглерни сагып билиринге чаңчыктырар.
5. Төрээн чурту - Тывазынга, Россияга ынаа болгаш чоргааралы.. Ооң бойдузунга, дириг амытаннарынга, үнүштеринге, арга-арыына, сагыш-човангыр, хумалалыг хамааралгазы болгаш сагыыр ужурлары.
6. Уругларга номну үнелеп, «Ном-билиглерниң үндезини» деп угаадыгны билиндирер. Уругларның делегей көрүүшкүнүн , номга сонуургалын бедидер. Номчулга-амыдыралдың бир кол негелдези кылдыр, номчурунга чаңчыктырып, библиотека-биле харылзаазын быжыглааар.

#### Ужуглел кичээлдеринин календарь-тематиктиг планы

|    | Тема   | Эрттирер хүнү |                 |      |      |
|----|--|---------------|-----------------|------|------|
|    |  | шагы          | Хыналда<br>ажыл | план | факт |
| 1  | Билиг кичээли. Школа-биле таныжылга  |               |                 |      |      |
| 2  | Чугаа. Бижимел, аас. Ужуглел бижилгези                                       |               |                 |      |      |
| 3  | Домак. Домакты бижиири.  |               |                 |      |      |
| 4  | Сос. Слог. Ону демдеглээри   |               |                 |      |      |
| 5  | Ажык болгаш ажык эвес уннер  |               |                 |      |      |
| 6  | А деп ун болгаш А а деп ужуктер  |               |                 |      |      |
| 7  | Л деп ун болгаш Л л деп ужуктер  |               |                 |      |      |
| 8  | Тоол «Кушкаш биле дилги»   |               |                 |      |      |
| 9  | О,о деп ун болгаш ужук   |               |                 |      |      |
| 10 | М деп ун болгаш М м деп ужук   |               |                 |      |      |
| 11 | С деп ун болгаш С с деп ужук   |               |                 |      |      |
| 12 | Н деп ун болгаш Н н деп ужук   |               |                 |      |      |
| 13 | Ч деп ун болгаш Ч ч деп ужук   |               |                 |      |      |
| 14 | Ч де пун болгаш Ч,ч деп ужуктер Л. Чадамба<br>«Куштар - бистин оннуктеривис» |               |                 |      |      |
| 15 | Ы деп ун болгаш Ы, ы деп ужук  |               |                 |      |      |
| 16 | У деп ун болгаш У у деп ужук   |               |                 |      |      |

|    |  |  |  |  |  |
|----|--|--|--|--|--|
| 17 | Р деп ун болгаш Р р деп ужук   |  |  |  |  |
| 18 | Р деп ун болгаш Р р деп ужук   |  |  |  |  |
| 19 | Р деп ун болгаш Р р деп ужук   |  |  |  |  |
| 20 | Ү , И, Э, кыска – е деп ун болгаш Ү И и , Э<br>э,е деп ужуктер                         |  |  |  |  |
| 21 | Ш, ш деп ун болгаш ужук Ө, ө деп ун болгаш<br>ужуктер. Л. Толстой «Шын чуден унелиг»   |  |  |  |  |
| 22 | Хыналда ажыл. Корупбижиир диктант.   |  |  |  |  |
| 23 | Д, д деп ун болгаш ужук  |  |  |  |  |
| 24 | Б, б деп ун болгаш ужук  |  |  |  |  |
| 25 | Г, г деп ун болгаш ужук  |  |  |  |  |
| 26 | /в/ деп үн болгаш В, в деп үжүктөр   |  |  |  |  |
| 27 | /в/ деп үн болгаш В, в деп үжүк- тер.  |  |  |  |  |
| 28 | /т/ деп үн болгаш Т, т деп үжүктөр.  |  |  |  |  |
| 29 | /к/ деп үн болгаш К, к деп үжүктөр   |  |  |  |  |
| 30 | /к/ деп үн болгаш К, к деп<br>үжүктөр. Баштайгы космонавт                              |  |  |  |  |
| 31 | /п/ деп үн болгаш П, п деп үжүктөр   |  |  |  |  |
| 32 | /п/ деп үн болгаш П, п деп үжүктөр.  |  |  |  |  |
| 33 | Ң деп ун болгаш ң деп ужук   |  |  |  |  |
| 34 | /х/ деп үн болгаш Х, х деп үжүктөр   |  |  |  |  |
| 35 | /з/ деп үн болгаш З, з деп үжүктөр   |  |  |  |  |
| 36 | /з/ деп үн болгаш З, з деп үжүктөр   |  |  |  |  |
| 37 | /ж/ деп үн болгаш Ж, ж деп үжүктөр   |  |  |  |  |
| 38 | /ж/ деп үн болгаш Ж, ж деп үжүктөр   |  |  |  |  |
| 39 | /й/ деп үн болгаш Й, й деп үжүктөр   |  |  |  |  |
| 40 | Билиг хыналдазы. Диктант 1. (д.ч.<br>ар 23) Катаптаашкын                               |  |  |  |  |
| 41 | Кадыг демдек (ь)   |  |  |  |  |
| 42 | /е/ деп үн болгаш Е, е деп үжүктөр   |  |  |  |  |
| 43 | /Ё/ деп үн болгаш Ё, ё деп үжүктөр   |  |  |  |  |
| 44 | /ю/ деп үн болгаш Ю, ю деп<br>үжүктөр  |  |  |  |  |
| 45 | /я/ деп үн болгаш Я, я деп үжүктөр.  |  |  |  |  |
| 46 | Билиг хыналдазы «Диктант 2».<br>(д.ч. ар. 24)<br>Катаптаашкын. Й уннуг ужуктуг сосстер |  |  |  |  |
| 47 | Ь чымчак демдек  |  |  |  |  |
| 48 | /ф/ деп үн болгаш Ф, ф деп үжүктөр.  |  |  |  |  |

|    |   |  |  |  |  |
|----|---|--|--|--|--|
| 49 | /ф/ деп үн болгаш Ф, ф деп үжүктөр.   |  |  |  |  |
| 50 | Словарьлык диктант  |  |  |  |  |
| 51 | Катаптаашкын. Ун, ужук сайгарылгазы   |  |  |  |  |
| 52 | /ц/ деп үн болгаш Ц, ц деп үжүктөр  |  |  |  |  |
| 53 | /ц/ деп үн болгаш Ц, ц деп үжүктөр  |  |  |  |  |
| 54 | /щ/ деп үн болгаш Щ, щ деп үжүктөр.   |  |  |  |  |
| 55 | /щ/ деп үн болгаш Щ, щ деп үжүктөр.   |  |  |  |  |
| 56 | Билиг хыналдазы. Тест – биле ажыл.  |  |  |  |  |
| 57 | Частырыглар – биле ажыл.<br>Катаптаашкын. Орус дылдан улегерлеп алган<br>сосер.         |  |  |  |  |
| 58 | А. Шоюң шулук «Март» Домак<br>«Байлак Тывам»  |  |  |  |  |
| 59 | С. Сарыг-оол «Алышкы бис, угбашкы<br>бис». «Чаагай сосер» В. Саган-оол «Майнын<br>тозу» |  |  |  |  |
| 60 | Л. Чадамба «Час». Билиг хыналдазы.<br>Хыналда диктант «Час» (д.ч. ар 28)                |  |  |  |  |
| 61 | Частырыглар – биле ажыл.<br>Катаптаашкын. Алфавит                                       |  |  |  |  |
| 62 | Катаптаашкын. Ажык уннун<br>ужуктери. Ажык эвевс уннун ужуктери                         |  |  |  |  |
| 63 | Л. Чадамба «Номну канчаар эдилээрил?»<br>М. Кенин-Лопсан «Суг бажы дагыр»               |  |  |  |  |
| 64 | Л. Чадамба «Ужуглелим байырлыг!»<br>Хыналда ажыл Диктант «Божа»(д.ч. ар 31)             |  |  |  |  |
| 65 | Катаптаашкын. Ун, ужук<br>сайгарылгазы. К. Ондар «Кырган-авам»                          |  |  |  |  |
| 66 | Ооренип эрткенинге ниити катаптаашкын.  |  |  |  |  |